

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง จังหวัดตราด

AN APPROACH TO SUSTAINABLE TOURISM DESTINATION OF KOH CHANG, TRAT PROVINCE

ชวลีย์ ณ ถลาง
Chawalee Na Thalang

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา
Lecturer in Tourism and Hotel Management, College of Management Bangkok University
of Phayao
E-mail: ajarnchawalee@gmail.com

Received:	June 30, 2020
Revised:	July 29, 2020
Accepted:	July 29, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของเกาะช้างในด้านกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้างในด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว และ 3) นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง งานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยคำถามสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่มซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ภาครัฐ ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชน จำนวนรวม 42 คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกาะช้างมีศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติแต่มีปัญหาเรื่องถนนที่ไม่เชื่อมรอบเกาะ มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจ แต่มีปัญหาทำการประมงไม่ได้และนักท่องเที่ยวมาเที่ยวไม่ได้ระหว่างฤดูมรสุม ส่วนในฤดูร้อนซึ่งเป็นฤดูท่องเที่ยวขาดแคลนจิต สำหรับการท่องเที่ยวและการเกษตร ปัญหาค่าครองชีพสูง เกาะช้างมีศักยภาพด้านสังคม แต่มีปัญหาจำนวนประชาชนและนักท่องเที่ยวมากเกินความสามารถของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมบนเกาะช้างจะรับได้ นับเป็นความท้าทายทั้งด้านสังคม และ เป็นการเพิ่มปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เกาะช้างไม่มีศักยภาพ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2) เกาะช้างมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนครบ ในด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว และ 3) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง ได้แก่ (1) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (2) ส่งเสริมเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย (3) สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เน้นการขายเอกลักษณ์ของชุมชน และ

(4) ประชาสัมพันธ์ผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบในภาษาต่าง ๆ เพื่อขยายตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

คำสำคัญ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเกาะช้าง อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง

ABSTRACT

The objectives of this research were to 1) study the tourism potential factors: physical, economy, social, environment and law, 2) evaluate the elements of sustainable tourism in tourism resource, tourism service and tourism marketing, and 3) propose an approach to sustainable tourism destination of Koh Chang. The research was a qualitative research using the in depth interviews with 42 stakeholders and applied the content analysis.

The research data found that: 1) there are active tourism potential factors in physical, economy and social. However, there are many problems such as the road is not link throughout the islands, there are no fishing activity and no tourism access during rainy season while facing fresh water shortage for agriculture and tourism during summer, high cost of living as well as there is the over carrying capacity during tourist high season. Moreover, there are poor potential in environment and law factors. 2) The data also indicated the tourism resources, tourism services and tourism market in Koh Chang. 3) An approach to sustainable tourism destination of Koh Chang (1) GREEN tourism strategy. (2) Market Segmentation strategy. (3) Differentiation strategy. And (4) Multi- language online marketing strategy.

Keywords

An Approach of Sustainable Tourism, Community-based Tourism of Koh Chang, Koh Chang National Park

ความสำคัญของปัญหา

ใน พ. ศ. 2535 (1992) องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นการป้องกัน และแก้ไขปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาของมนุษย์ เน้นหลักการจัดการระบบสิ่งแวดล้อม ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย ได้ปรับตัวตามแนวคิดนี้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้สร้างผลกระทบต่อสังคมและระบบสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเพื่อพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ปัญหาการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการจัดการขยะ น้ำเสีย ที่มีปริมาณสูงกว่าขีดจำกัดในการบริหารจัดการของท้องถิ่น และชุมชน เป็นต้น ทำให้เกิดความจำเป็นและเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนและนักท่องเที่ยว ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติ และระบบสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ใน พ.ศ. 2555 องค์การสหประชาชาติ โดยโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nation Environment Program: UNEP) ได้กำหนดแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในรายงาน Tourism in The Green Economy 2012 ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 1 พ. ศ. 2555-2559 ประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม แก่ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม (Ministry of Tourism and Sport, 2012)

คณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีเป้าหมายพัฒนาเกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อกระจายความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองพัทยา ในแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งทะเลตะวันออก พ.ศ. 2559-2563 (จังหวัด ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “การท่องเที่ยวชายทะเลสีส้ม ตะวันออกระดับโลก ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงสู่นานาชาติ” กำหนดวัตถุประสงค์ให้เร่งสนับสนุน และขับเคลื่อนแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน (Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports, 2016)

เกาะช้าง เป็นเกาะขนาดใหญ่อันดับที่ 3 ของประเทศไทยรองจากเกาะภูเก็ตและเกาะสมุย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พื้นที่เกาะช้าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักและมีชื่อเสียงระดับนานาชาติมาเป็นเวลานาน ในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวทะเลและชายหาด นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ข้อมูลกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาระบุว่า ใน พ.ศ. 2553 เกาะช้างมีนักท่องเที่ยวจำนวน 436,647 คน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน 3,281.76 ล้านบาท จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มเป็น 1,208,844 คน และรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มเป็น 13,090.36 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2561 (Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports, 2019)

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ส่วนใหญ่ของเกาะช้าง เป็นเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ภายใต้การดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะอื่นๆในประเทศไทย เช่น เกาะภูเก็ต และเกาะสมุย นอกจากนี้ พื้นที่เกาะช้างบางส่วนเป็นเขตกองทัพเรือ บางส่วนเป็นพื้นที่ราชพัสดุ และ ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 เกาะช้างเป็นเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเขตที่ 3 ของ องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

ข้อมูลจากแผนพัฒนาจังหวัดตราด พ.ศ. 2558 – 2561 ระบุว่า ปัญหาด้านการท่องเที่ยวของเกาะช้าง มีสาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะและของเสีย เนื่องจากการขยายตัวของเมืองและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เอกสารรายงานสรุปผลการศึกษาเพื่อประเมินมาตรฐานคุณภาพ

แหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ 33 เกาะ ระบุว่า เกาะช้าง มีจุดเด่น ได้แก่ 1. ความง่ายในการเข้าถึง การเดินทางไปยังเกาะช้างมีความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงมีความหลากหลาย สามารถสร้าง วงจรการท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ 2. ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว เกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีขีดความสามารถมากในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว 3. ศักยภาพด้านเศรษฐกิจชุมชนบน เกาะช้างมีกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่มากกว่าร้อยละ 80 เป็นเจ้าของกิจการ แต่มีจุดด้อยคือปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยวของเกาะช้างในด้านกายภาพ และทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้างในด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของเกาะช้างในด้านกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นอย่างไร
2. องค์ประกอบการท่องเที่ยวของ เกาะช้าง ในด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร
3. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้างเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของเกาะช้างในด้านกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้างในด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ด้วยคำถามสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) กับผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่มซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 42 คน ได้แก่ภาครัฐ จำนวน 6 คน ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 12 คน นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติอย่างละ 6 คน และประชาชนใน เกาะช้าง จำนวน 12 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่ม โดยกำหนดกลุ่มคำสำคัญที่เกี่ยวข้อง (Key Word) และตรวจสอบจากเนื้อหาสัมภาษณ์ว่ามีคำเหล่านี้หรือไม่ และในบริบทและความเข้าใจที่ถูกต้องหรือไม่ รวมถึงการตอบคำถามสำคัญที่เกี่ยวข้อง (Critical Question) โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการ

ตรวจสอบในลักษณะสามเส้า ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เพื่อกำหนดกลยุทธ์ (TOWS Matrix) ในการสร้างแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวของเกาะช้าง

1.1 ศักยภาพด้านกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยว เกาะช้างเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ห่างจากฝั่งจังหวัดตราด 8 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นภูเขาหินสลับกับป่าดิบเขาซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของน้ำตกและคลองหลายแห่งบนเกาะช้าง ที่นับเป็นแหล่งน้ำจืดของคนบนเกาะ พื้นที่ของเกาะช้างแบ่งได้เป็น 2 ฝั่ง คือฝั่งด้านตะวันตกและตะวันออกซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศที่ต่างกันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชากรในแต่ละฝั่ง พื้นที่ฝั่งตะวันตกเป็นชายหาดการใช้ประโยชน์ที่ดินเน้นทำธุรกิจการท่องเที่ยว ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันออกเป็นที่ราบ มีแหล่งแหล่งน้ำจืดเป็นเขตที่อยู่อาศัยของชุมชนตั้งแต่ดั้งเดิม ทำอาชีพเกษตรกรรม และการประมง บนเกาะช้างมีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่พอเพียง ได้แก่ ถนน ระบบไฟฟ้า โรงพยาบาล โรงเรียน เป็นต้น ปัญหาของศักยภาพด้านกายภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยว คือการคมนาคมภายในเกาะช้างยังไม่สมบูรณ์เนื่องจากถนนภายในเกาะช้างยังไม่สามารถคมนาคมได้รอบเกาะ และไม่มีสะพานเชื่อมเกาะช้างกับฝั่งจังหวัดตราด ต้องใช้บริการเรือเฟอร์รี่ข้ามฟาก

เกาะช้างมีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากธรรมชาติ ได้แก่ ชายหาดทรายขาว หาดคลองพร้าว และหาดไก่แบ้ในพื้นที่หมู่ 4 ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวหลักในปัจจุบัน มีน้ำตกถึง 5 แห่งในเกาะช้าง นอกจากนี้บนเกาะช้างยังมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่นหมู่บ้านชาวประมงบริเวณฝั่งตะวันออกของเกาะช้าง เช่น บ้านบางเบ้าและบ้านสลักคอก รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนในพื้นที่บ้านสลักคอก เกาะช้างมีฐานะเป็นอำเภอและมีการปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งพื้นที่เป็น 2 ตำบล คือ ตำบลเกาะช้างและตำบลเกาะช้างใต้ ส่วนการปกครองท้องถิ่น มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อบต. เป็นผู้ว่า

1.2 ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ เกาะช้างเป็นชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็กมีการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ เน้นวิถีเกษตรที่ผสมผสานระหว่างการทำประมงพื้นบ้าน ประมงชายฝั่ง ทำสวนมะพร้าว สวนผลไม้ สวนยางพารา และแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ทางทะเล การท่องเที่ยวในยุคแรกของเกาะช้างเป็นการท่องเที่ยวลักษณะโฮมสเตย์ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยุคนี้เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง เมื่อนักท่องเที่ยวเริ่มมาเกาะช้างมากขึ้นหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ ในจังหวัดภาคใต้ ใน พ. ศ. 2547 มีนายทุนนอกพื้นที่เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่ฝั่งตะวันตกของเกาะที่เป็นชายหาดซึ่งปัจจุบันเป็นเขตเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ประชากรบนเกาะช้างมีรายได้จากการเกษตร การประมงและการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม พบว่าปัญหาศักยภาพด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาดินฟ้าอากาศ เพราะเกาะช้างมีภูมิอากาศ "ฝน 8 แดด 4" คือมีฤดูฝน 8 เดือน และฤดูร้อน 4 เดือน ในฤดูมรสุมที่เกิดพายุฝนตกหนักนักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางมาเกาะช้างได้ และชาวประมงออกไปทำประมงไม่ได้ หรือในช่วงฤดูแล้ง 4 เดือนขาดฝน ไม่สามารถเพาะปลูกได้ และขาดแคลนน้ำจืดสำหรับธุรกิจโรงแรม ประกอบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นมากเพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1.3 ศักยภาพด้านสังคม จำนวนประชากรบนเกาะช้างมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากตามความเจริญที่เกิดขึ้น ข้อมูลวิจัยพบว่า ศักยภาพด้านวิถีชีวิต ประเพณี ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนบนเกาะ ผู้คนยังไปทำบุญที่วัด และมีการรวมตัวของชุมชนเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ผลกระทบต่อลักษณะวิถีชีวิตของคนบนเกาะที่เห็นได้ชัดเจน คือค่าครองชีพที่สูงขึ้นมาก ยิ่งช่วงที่ราคาผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะยางพารามีราคาตก อย่างไรก็ตาม พบว่า ชาวบ้านมีการพึ่งตนเองและใช้แนวคิดเกษตรพอเพียงปลูกพืชที่เป็นอาหารในพื้นที่ของตนเองซึ่งเป็นวิถีชาวบ้านมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นการลดค่าใช้จ่ายในแต่ละวันและเป็นการออกกำลังกายไปในตัว นอกจากนี้ชาวบ้าน มีการปรับตัวเข้ากับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ กล่าวคือ ชาวประมงที่มีเรือไว้ทำการประมงต่างปรับตัวมารับจ้างพานักท่องเที่ยวไปดำน้ำหรือตกปลาแทน เนื่องจากรายได้ดีกว่าการประมงดั้งเดิม

ประชากรแฝงในเกาะช้างส่วนใหญ่เป็นคนที่เข้ามาทำงานในธุรกิจประมงและท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชา รองลงมาคือชาวพม่า และชาวลาว ที่มีศาสนาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับคนไทย ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันกับคนท้องถิ่นเดิมและประชากรแฝงชาวไทยในพื้นที่อย่างกลมกลืน ข้อมูลจากการ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล พบว่า ไม่มีปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาทและปัญหาทางอาชญากรรม แรงงานต่างชาติยังให้ความร่วมมือกับชุมชนอย่างดี ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และร่วมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมในพื้นที่เช่น งานประเพณีลอยกระทงและสงกรานต์รวมทั้งมีการจัดกินและผ้าป่าแก้ววัดในพื้นที่อีกด้วย แรงงานต่างชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับนายจ้างมีบางส่วนอาศัยอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม แต่ให้ความร่วมมือกับส่วนการปกครองท้องถิ่นเป็นอย่างดี

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาศักยภาพด้านสังคม คือ การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของเกาะช้างในปัจจุบัน ยังไม่เข้มแข็งพอที่จะบริหารปัญหานักท่องเที่ยวและแรงงานต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่มากเกินไปจนเกินความสามารถของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมบนเกาะช้างจะรับได้ (Carrying Capacity) นับเป็นความท้าทายทั้งด้านสังคม และ เป็นการเพิ่มปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ข้อควรพิจารณาคือ จำนวนแรงงานต่างชาติมีแนวโน้มที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ อาจทำให้เกิดปัญหาสังคมในอนาคต ผู้วิจัยแนะนำให้มีการลงทะเบียนและมีการจัดระเบียบประชากรแฝงกลุ่มนี้

1.4 ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม เกาะช้างมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างเพียงพอสำหรับประชากรบนเกาะได้ใช้ อย่างไรก็ตามจำนวนประชากรหลักและประชากรแฝง รวมถึงนักท่องเที่ยวบนเกาะช้างมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่าง ข้อมูลสัมภาษณ์ประชากรและผู้ประกอบการบนเกาะช้างใน ประเด็นความรู้และความเข้าใจเรื่องสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมบนเกาะช้าง รวมถึงทัศนคติเรื่องสิ่งแวดล้อมแนวทางการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้และความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจความสำคัญของสภาพสิ่งแวดล้อมและมีความรู้เบื้องต้นในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่นเรื่องการจัดการขยะ พบว่าผู้ประกอบการท่องเที่ยวเช่นเจ้าของโรงแรมและร้านอาหาร รวมถึงชุมชน มีการลดปริมาณขยะในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนในช่วงที่รอการก่อสร้างระบบการจัดการขยะในพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาขยะในพื้นที่อย่างเหมาะสมและเพียงพอ

ข้อมูลวิจัยพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมบนเกาะช้าง แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1. ปัญหาขยะบนบก ขยะในทะเล และปัญหาน้ำเสีย สาเหตุหลักของปัญหานี้เกิดจากการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้จำนวนประชากรในพื้นที่และจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมาก ส่งผลให้เกิด

ปริมาณขยะและปริมาณน้ำเสียเพิ่มตามขึ้นด้วย ปัญหาขยะและน้ำเสียยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ 2. ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวบนเกาะช้าง ได้แก่ ปัญหาขาดแคลนน้ำจืดสำหรับการท่องเที่ยวและการเกษตร ปัญหาเรื่องน้ำจืด มีสาเหตุหลักมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวบนเกาะช้าง เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นเกินกว่าระบบนิเวศบนเกาะช้างจะรับได้ (Carrying Capacity: CC) ในฤดูท่องเที่ยว 4 เดือนที่นักท่องเที่ยวจำนวนมากมาเที่ยวเป็นฤดูร้อนที่ไม่มีฝน ทำให้ปริมาณน้ำจืดในพื้นที่ไม่เพียงพอกับกิจกรรมการท่องเที่ยวบนเกาะช้าง การจัดการเรื่องน้ำจืดในปัจจุบันต้องซื้อน้ำจืดจากแหล่งน้ำอื่น ๆ นอกเกาะช้างและการขุดบ่อน้ำบาดาล ผู้วิจัยมีข้อคิดว่าการบริหารจัดการน้ำจืดควรเพิ่มการใช้ประโยชน์จากการกักเก็บน้ำฝนเพราะเกาะช้างมีฤดูฝนนานถึง 8 เดือน นอกจากนี้ยังพบปัญหาไฟดับและไฟกระตุกซึ่งเกิดขึ้นบ่อย เพราะความต้องการใช้ไฟมีมากเกินปริมาณไฟฟ้าที่ผลิตได้ และปัญหา ราคาค่าโดยสารรถบริการในพื้นที่มีราคาสูงมาก ทำให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะนำอาหารหรือเช่าพาหนะ แทนการใช้รถบริการสาธารณะ ส่งผลให้จำนวนรถยนต์และจักรยานยนต์ในพื้นที่มีจำนวนมากเกินความจำเป็น ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ

1.5 ศักยภาพด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เกาะช้างไม่มีศักยภาพในด้านนี้ เพราะหน่วยงานภาครัฐที่บริหารพื้นที่เกาะช้างอยู่ภายใต้กฎหมายหลายฉบับของแต่ละหน่วยงาน เช่น อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้างมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 กองทัพเรือและกรมธนารักษ์ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐ ขาดการทำงานเชิงบูรณาการในการวางแผนระยะยาว เช่น ปัญหาการใช้พื้นที่สร้างระบบกำจัดขยะและสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ปัญหาการสร้างสะพานเชื่อมเกาะช้างเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการขยะมีประสิทธิภาพและต้นทุนต่ำลง เนื่องจากสามารถนำขยะไปกำจัดนอกพื้นที่ได้ แต่กรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีความเห็นแย้งว่าถ้าการคมนาคมสะดวกขึ้นเพราะมีสะพานเชื่อมเกาะช้าง จำนวนนักท่องเที่ยวจะมากเกินไปจนขีดความสามารถในการรองรับ เป็นการเพิ่มปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาสำคัญของเกาะช้างในปัจจุบันยังไม่มีวิวัฒนาการของปัญหาข้อนี้

2. ศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง

2.1 ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resources)

เกาะช้างมีทรัพยากรท่องเที่ยวหลายประเภท ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยหลาย ได้แก่ เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีสัตว์และพืชนานาพันธุ์ มีหาดสวย น้ำทะเลใส ฝั่งตะวันตกของเกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก เพราะมีหาดทรายสวยงาม เหมาะกับกิจกรรมนันทนาการริมหาด การเล่นน้ำ และการดำน้ำดูปะการัง แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติจึงไม่เน้นการเพิ่มจำนวนของนักท่องเที่ยว แต่เน้นการปรับปรุงคุณภาพการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานสากลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพ

ฝั่งตะวันออก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและ การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีชุมชนสลักคอกเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมมาช้านาน และพัฒนาเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีศักยภาพ ได้แก่ ชุมชนประมงบางเบ้า และชุมชนสลักเพชรเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชุมชนท้องถิ่น เกาะช้างมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาลวีรชนยุทธนาวีเกาะช้าง ตั้งอยู่บริเวณหาดยุทธนาวี ทางใต้ของเกาะ บริเวณใกล้เคียงกับจุดที่เรือหลวงสงขลาและเรือหลวงชลบุรีจมลงจากการต่อสู้กับเรือรบจากประเทศ และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบริเวณตำบลเกาะช้างใต้ เป็น

สวนผลไม้ สวนมะพร้าว และสวนยางพารา นับได้ว่าเกาะช้างเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกของประเทศไทย

2.2 ด้านการบริการการท่องเที่ยว (Tourism Services)

ในการศึกษาด้านการบริการการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้พิจารณาจากข้อมูลจำนวนที่พักและรายได้จากการท่องเที่ยวของเกาะช้าง ใน พ.ศ. 2559 จังหวัดตราดมีโรงแรมรวมทั้งหมด 630 แห่ง โดยตั้งอยู่บนเกาะช้าง 393 แห่ง โดยส่วนใหญ่เป็นโรงแรม 2 ดาวจำนวน 198 คิดเป็นร้อยละ 50.38 รองลงมาเป็นโรงแรม 3 ดาว จำนวน 100 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 25.44 และโรงแรม 4 ดาว จำนวน 54 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 13.74 (Trat Provincial Office, 2018)

เกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีชื่อเสียง เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติใน พ.ศ. 2561 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มเป็น 1,208,844 คน และรายได้จากการท่องเที่ยว 13,090.36 ล้านบาท (Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports, 2019) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่พักเฉลี่ยประมาณ 2-3 วัน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยคนละ 2,693 บาท ต่อวัน เป็นค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม และค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก ตามลำดับ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์และข้อมูลของกรมการท่องเที่ยว พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวของเกาะช้างเพิ่มขึ้นทุกปี เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 75 ที่เดินทางมาท่องเที่ยวระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นฤดูท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเพียงร้อยละ 40 ที่เดินทางมาเที่ยวนอกฤดูกาล นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวด้วยตัวเอง ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนต้องมุ่งพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงวันธรรมดาหรือช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว มีการจัดโปรแกรมพิเศษสำหรับลูกค้าเฉพาะกลุ่ม เช่นนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนักท่องเที่ยวที่สนใจด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อเพิ่มระยะเวลาการอยู่ในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวหรืออยู่ในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งเป็นการขยายฐานกลุ่มลูกค้าให้กว้างขึ้น

2.3 ด้านตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market)

ปัจจุบันเกาะช้างมีเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติจากทวีปยุโรปมากที่สุด รองมาคือนักท่องเที่ยวจีน ด้านตลาดการท่องเที่ยวควรประชาสัมพันธ์ในตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติในกลุ่มอื่นประชาสัมพันธ์และใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพิ่มนักท่องเที่ยวนอกฤดูกาล เน้นการสร้างกิจกรรมที่เพิ่มระยะเวลาพำนักร และเพิ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน ประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของเกาะช้างว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มุ่งให้เกิดความคุ้มค่าต่อประสบการณ์มากกว่าแหล่งท่องเที่ยวที่คุ้มค่าเงิน

3. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดกลยุทธ์ TOWS Matrix ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์กลยุทธ์ TOWS Matrix

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy)
1. สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแตกต่างและสร้างจุดขายการตลาด	1. ส่งเสริม และสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายในการพัฒนาการใช้พื้นที่ ของภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน ที่ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อม
2. ส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายเช่น ด้านนิเวศ ด้านวัฒนธรรม ด้านการเกษตร ด้านกิจกรรมทางทะเลเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวยุคใหม่แก่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม	2. พิจารณาเขตพื้นที่อุทยานและพื้นที่ที่ระบบนิเวศมีความสมบูรณ์ เพื่อสามารถกำหนดนโยบาย การใช้ประโยชน์พื้นที่รองรับการท่องเที่ยว การตั้งถิ่นฐานของชุมชน และพื้นที่ทำการเกษตร ได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอ
3. ส่งเสริมการคมนาคมและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ไม่สนับสนุนการปรับปรุงสภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมจนเกินขีดความสามารถในการรองรับ ที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวและการจัดการสิ่งแวดล้อม	3. ปรับปรุงประสิทธิภาพระบบโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว ความสะดวกสบาย และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่นระบบสาธารณสุขโรคระบบรักษาความปลอดภัย และระบบกล้องวงจรปิด
4. สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการขายเอกลักษณ์ของชุมชน	4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชนมีจิตสำนึกเห็นความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการกำหนดแนวทางการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวตามขีดความสามารถการรองรับของพื้นที่
กลยุทธ์เชิงป้องกัน (SO Strategy)	กลยุทธ์เชิงรับ (WO Strategy)
1. ทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดการสิ่งแวดล้อม และผลประโยชน์ของชุมชน	1. ปรับปรุงกฎหมายด้านการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อม ให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว เพื่อให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ
2. กำหนดแนวทางควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวตามขีดความสามารถในการรองรับ เพื่อรักษาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวและเกิดความยั่งยืนในพื้นที่ท่องเที่ยว	2. วางแผนปรับปรุงการจัดการสิ่งแวดล้อม จากการขยายตัวของ การท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ และความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
3. พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายเพื่อเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มเลือกเดินทางมาเที่ยวที่เกาะช้าง เช่น นักท่องเที่ยวสูงอายุ นักท่องเที่ยวรักธรรมชาติ นักท่องเที่ยวกิจกรรมทางทะเล เป็นต้น	3. พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและชุมชน ให้สอดคล้องกับทิศทางการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล

ผู้วิจัยนำเสนอ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้าง

1. สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแตกต่างและสร้างจุดขายการตลาดการท่องเที่ยวสีเขียว (GREEN Tourism)
2. ส่งเสริมเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเช่น ด้านนิเวศ ด้านวัฒนธรรม ด้านการเกษตร ด้านกิจกรรมทางทะเล เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวยุคใหม่ (Market Segmentation Strategy) แก่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม
3. สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการขายเอกลักษณ์ของชุมชน (Differentiation Strategy)
4. ส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชน และชุมชนผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบในภาษาต่าง ๆ เพื่อขยายตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

อภิปรายผล

แหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจำเป็นต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะลักษณะทางกายภาพ รวมถึงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความเสี่ยงที่ถูกทำลายจากการท่องเที่ยว แต่ข้อได้เปรียบคือ แหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะมักมีขนาดไม่ใหญ่ สามารถกำหนดนโยบายและบริหารจัดการอย่างรวดเร็ว สามารถบรรลุเป้าหมายได้ง่ายกว่าแหล่งท่องเที่ยวบนแผ่นดินที่รับนักท่องเที่ยวจำนวนมากว่า สอดคล้องกับ Kokkranikal and Baum (2011) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวและความยั่งยืนในหมู่เกาะลักซ์ชาดวีฟ (Tourism and Sustainability in the Lakshadweep Islands) หมู่เกาะลักซ์ชาดวีฟ คือหมู่เกาะปะการัง ตั้งอยู่ในทะเลอาหรับ ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา และความท้าทาย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะเหมาะสมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ต้องอาศัยการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะลักษณะทางกายภาพ และความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความเสี่ยงที่ถูกทำลายจากการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม เกาะช้างมีข้อจำกัดที่เป็นพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ มีหน่วยงานภาครัฐที่บริหารพื้นที่เกาะช้างอยู่ภายใต้กฎหมายหลายฉบับของแต่ละหน่วยงาน ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐ ขาดการทำงานเชิงบูรณาการในการวางแผนระยะยาว คล้ายคลึงกับ Graci and Dodd (2011) วิจัยเรื่อง การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในเกาะพีพี ประเทศไทย (Unsustainable Development in Koh Phi Phi, Thailand) งานวิจัยเสนอว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการทำงานในเชิงบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ เช่นการบังคับใช้กฎหมาย การใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางแผนระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมกันวางแผน

ระยะสั้น และระยะยาว โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดภายในกรอบด้าน สังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย และสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะช้างไม่ได้ยึดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อมูลวิจัยพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมบนเกาะช้าง แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ปัญหาการจัดการขยะบนบก ขยะในทะเล และปัญหาน้ำเสีย และปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวบนเกาะช้าง คือ ปัญหาขาดแคลนน้ำจืดในฤดูแล้ง สาเหตุหลักของปัญหาข้อนี้เกิดจากการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้จำนวนประชากรในพื้นที่และจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเกินกว่าระบบนิเวศน์เกาะช้างจะรับได้ (Carrying Capacity: CC) สอดคล้องกับ Graci and Dodd (2010) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ (Sustainable Tourism in Islands Destination) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ คือการให้ความสำคัญที่เท่าเทียมกัน ระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ต้องมีการกำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism: CBT) การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวตามความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity: CC) นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Kakazu (2012) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะอย่างยั่งยืน : กรณีหมู่เกาะโอกินาวา (Sustainable Island Tourism: the Case of Okinawa) ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาจากการท่องเที่ยว ได้แก่ รายได้ต่อหัวจากนักท่องเที่ยวต่ำ เพราะหมู่เกาะโอกินาวามีภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ” ถูก ไกล และเที่ยวน้อยวัน ” ปัญหาต่อมา คือ ฤดูกาลของการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากสุดในฤดูร้อน ส่งผลให้ต้องการแรงงานในภาคการท่องเที่ยวมากขึ้นความต้องการรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้หลัก สวนทางกับหลักการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวตามความสามารถในการรองรับได้ (Carrying capacity: CC) เพื่อเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม งานวิจัยเสนอแนะว่า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในหมู่เกาะโอกินาวา ต้องเพิ่มสินค้าและบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น อาหารสุขภาพ สินค้าหัตถกรรมหรือบริการที่ต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวโอกินาวา ต้องคำนึงถึงคุณภาพนักท่องเที่ยว มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเกาะช้างต้องนำเสนอวิถีชีวิตชุมชนชาวเกาะและสร้างกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีสำนึกของหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เข้าใจ ยอมรับและให้เกียรติความแตกต่างของวิถีชีวิต และวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนชาวเกาะ สอดคล้องกับ Moyle, Croy and Weiler (2011) ศึกษาเรื่อง ปฏิสัมพันธ์บนหมู่เกาะ ระหว่างเจ้าภาพและแขกของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : เกาะบรูนิ และเกาะแมกเนติก (Sustainable Host- Guest Interactions on Islands: Bruny and Magnetic Islands) งานวิจัยต้องการนำเสนอรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่ดี และเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระยะยาว ผลการวิจัยเสนอว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรร่วมกันกำหนดนโยบาย กิจกรรม รูปแบบการให้บริการ ที่สร้างความกระตือรือร้นด้านการท่องเที่ยว ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างสำนึก และวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมแก่แขกผู้มาเยือน ในขณะเดียวกัน ต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภาคภูมิใจ และรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มากกว่าปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว ในด้านนักท่องเที่ยวก็ต้อง

ยอมรับ และเคารพวิถีชีวิตชุมชนชาวเกาะ ทำกิจกรรมท่องเที่ยวด้วยสำนึกของหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะช้างต้องคำนึงถึงกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม ควรเพิ่มกิจกรรมใหม่ ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว นอกเหนือจากกิจกรรมรูปแบบมาตรฐานที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ เพื่อสามารถขยายตลาดลูกค้าและสร้างความยั่งยืนแก่แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นคิดสร้างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก และสิ่งผลิตหัตถกรรมของชุมชน สอดคล้องกับ Greg Richards (2009) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนาท้องถิ่น (Creative Tourism and Local Development) ได้เสนอแนวคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สร้างความได้เปรียบในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว เช่น เพิ่มกิจกรรมใหม่ ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นคิดสร้างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นแบบหมุนเวียน เพื่อสร้างสรรค์แนวคิดและรูปแบบธุรกิจท่องเที่ยว ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ความซาบซึ้ง ในวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแหล่งเที่ยวนั้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครัฐ ควรร่วมมือกับภาคเอกชน และชุมชนในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของเกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และร่วมมือกันผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบในภาษาต่าง ๆ เพื่อขยายตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่สำคัญคือให้ความสำคัญที่เท่าเทียมกัน ระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ต้องมีการกำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน (Community-based Tourism: CBT) ควบคู่ไปกับการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวตามความสามารถในการรองรับ

2. ภาคเอกชน ควรสร้างเส้นทาง และเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เพิ่มรองรับตลาดสำคัญนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ เช่นนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวกิจกรรมทางทะเล นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเชิงนิเวศ ที่เป็นนักท่องเที่ยวหลักในปัจจุบัน เป็นการกระจายตลาดกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย และควรร่วมมือกับภาครัฐ และภาคประชาชน ในการอนุรักษ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

3. ภาคประชาชน ควรร่วมมือกับภาครัฐ และภาคเอกชน ในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการขยายเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวของเกาะช้าง นอกเหนือจากจุดขายด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ

References

- Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports. (2016). **krommakān thōṅgthīeo krasuāṅ thōṅgthīeo læ kīlā** [Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports]. Retrieved from <http://www.tourism.go.th>.
- Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports. (2019). **kromkān thōṅgthīeo krasuāṅ thōṅgthīeo læ kīlā** [Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports] Retrieved from <http://www.tourism.go.th>.
- Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports. (2020). **krommakān thōṅgthīeo krasuāṅ thōṅgthīeo læ kīlā** Retrieved from <http://www.tourism.go.th>.
- Graci, S. and Dodds, R. (2010). **Sustainable Tourism in Island Destination**. London: Earthscan Publications
- Graci, S. and Dodds, R. (2011). **Unsustainable Development in Koh Phi Phi, Thailand**. Washington: Earthscan Publications.
- Kakazu, H. (2012). **Sustainable Island Tourism: the Case of Okinawa**. Cleveland: Channel View Publication.
- Kita, B. (2007). **kānchatkān kānthōṅgthīeo yāṅ yangyūn nai prathēt Thai: nāo patibat thī dī samrap SME** [Sustainable Tourism Management in Thailand: A Good Practices Guide for SME]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Kokkranikal, J. and Baum, T. (2011). **Tourism and Sustainability in the Lakshadweep Islands**. London: Mansell.
- Ministry of Tourism and Sport. (2012). **phān phatthanākān thōṅgthīeo hāṅg chāt chabap thī nung PhōSoṅ sōṅphanhārōjhasīphā - sōṅphanhārōjhasīpkāo** [The First National Tourism Development Plan 2012-2016]. Retrieved from http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid+7114
- Moyle, B. et al. (2011). **Sustainable Host- Guest Interactions on Islands: Bruny and Magnetic Islands**. Harlow: Longman.
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2011). **Green Growth and Sustainable Development**. Retrieved from <https://www.oecd.org/greengrowth>.
- Richards, G. (2009). **Creative Tourism and Local Development**. U.S., Santa Fe: Sunstone Press.
- Trat Provincial Office. (2018). **phān phatthanā chāṅwat trat sōṅphanhārōjhasīpchet – sōṅphanhārōjhoksip‘et Trat** [Development Plan 2014-2018.] Retrieved from <http://www.trat.go.th>.